

Original Paper **Examining Divan Parvin Etisami with the approach of Yakobsin's verbal communication theory with emphasis on persuasive emotional literary field**

Ismat Gholami¹, Mandana Alimi^{2*}

Abstract

Parveen Etisami, the famous lady of Persian poetry, is one of the poets who has created a deep connection with his audience based on emotional, literary and motivational role in his allegorical poems by using Jacobson's theory. And the application of this theory has increased with the approach in the researches of recent years. And he has raised his intellectual motivations with them. Analysis of the content and theme of Parvin's allegorical poems based on the principles of the mentioned theory is the goal and the important issue of the research in this article. This article was collected based on the descriptive-analytical method and library sources, and its results show the persuasive role of language in these poems to guide the audience to do moral issues and some of its defects. The emotional role indicates Parvin's social dominance over the individual me. In fact, the literary role shows the high power of Parvin's imagination to clearly show the differences of opinion in the society with the use of allegory. One of the examples of meta-linguistic roles in Parvin's poems is the use of religious symbols, nature phenomena, which has made the theme of Parvin's allegorical poems multi-layered.

Key words: Parvin Etesami, Divan, Jacobsen, verbal communication, linguistic and paralinguistic role.

1. Master's student in the field of Persian language and literature, Azadshahr branch Islamic Azad University of Azadshahr, Iran. Mandana_alimi@yahoo.com
2. Assistant Professor of the Department of Persian Language and Literature, Azadshahr Branch, Islamic Azad University, Azadshahr, Iran

Please cite this article as (APA): Gholami, Ismat, Alimi, Mandana. (2023). Examining Divan Parvin Etisami with the approach of Yakobsin's verbal communication theory with emphasis on persuasive emotional literary field. <i>Journal of Pedagogic and Lyric in Persian Language and Literature</i> , 15(57), 102-122.	
 Creative Commons: CC BY-SA 4.0	
Publisher: Islamic Azad University Bushehr Branch / No. 57/ Autumn 2023	
Receive Date: 21-04-2023	Accept Date: 08-08-2023
First Publish Date: 30-10-2023	

مقاله پژوهشی: بررسی اشعار تمثیلی پروین اعتصامی بر اساس نظریه

یاکوبسن با تأکید بر نقش عاطفی، ادبی و ترغیبی

عصمت غلامی^۱، ماندانا علمی^{۲*}

چکیده

پروین اعتصامی بانوی شهیر شعر معاصر فارسی، از شاعرانی است که در شعرهای تمثیلی خود با بهره گیری از نظریه یاکوبسن، ارتباطی عمیق با مخاطبان خود براساس نقش عاطفی، ادبی و ترغیبی ایجاد کرده است. و انگیزه‌های فکری خود را با آنان مطرح نموده است. و کاربست این نظریه با رویکرد در پژوهش‌های سال‌های اخیر بیشتر شده است. تحلیل محتوایی و درون‌مایه اشعار تمثیلی پروین بر اساس مبانی نظریه مذکور هدف و مساله مهم پژوهش در این مقاله است. این مقاله بر اساس روش توصیفی-تحلیلی و منابع کتابخانه‌ایی جمع‌آوری شده و نتایج آن بیانگر نقش ترغیبی زبان در این اشعار برای راهنمایی دادن مخاطب به انجام مسائل اخلاقی و امری از نقص و عیب‌های آن است. نقش عاطفی نشانگر تسلط اجتماعی پروین بر من فردی است. درحقیقت نقش ادبی، نشانگر قدرت تخیل بالای پروین برای محسوس نشان دادن اختلاف نظرهای موجود در جامعه با کاربست تمثیل می‌باشد. یکی از نموده‌های نقش‌های فرازبانی در اشعار پروین، استفاده از رمزهای دینی، مظاهر طبیعت، که درون مایه اشعار تمثیلی پروین را چندلایه کرده است.

واژگان کلیدی: پروین اعتصامی، اشعار تمثیلی، نقش ادبی، ترغیبی، عاطفی.

۱-دانشجوی کارشناسی ارشد رشته زبان و ادبیات فارسی، واحد آزادشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، آزادشهر، ایران esmat.golami1402@gmail.com

۲-استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد آزادشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، آزادشهر، ایران mandana_alimi@yahoo.com

لطفاً به این مقاله استناد کنید:

غلامی، عصمت، علمی، ماندانا. (۱۴۰۲). بررسی اشعار تمثیلی پروین اعتصامی بر اساس نظریه یاکوبسن با تأکید بر نقش عاطفی، ادبی و ترغیبی. تحقیقات تمثیلی در زبان و ادب فارسی. (۱۵(۵۷)، ۱۰۲-۱۲۲.

 <p>حق مؤلف © نویسندگان.</p>		
<p>ناشر: دانشگاه آزاد اسلامی واحد بوشهر / شماره پنجاه و هفتم / پاییز ۱۴۰۲ / از صفحه ۱۰۲-۱۲۲.</p>		
<p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۰۱</p>	<p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۱۷</p>	<p>تاریخ انتشار بر روی اینترنت: ۱۴۰۲/۰۸/۰۸</p>

۱- مقدمه

پروین اعتصامی از شاعران سنت پذیر ولی دارای افکار متعالی و اخلاق مدار و آرمان خواه عصر مشروطه است. که می‌توان شعرهای تمثیلی او را براساس نظریه یاکوبسن تطبیق داد. آواز سرآمدان عصر خویش است. او شاعری اجتماعی با بینشی انسانی است. که تلاش انسان عصر خویش را نشان می‌دهد و او را به عنوان یک انسانی والا می‌ستاید. و مردم را به خرد ورزی، تفکر سالاری و تصمیم‌های عاقلانه دعوت می‌کند. اگرچه این شاعر نوگرا دنبال روش و مسلک خاصی نیست، آرمان‌ها و ارزشهای اخلاقی را تعریف می‌کند. و اصلاحات اخلاقی و اجتماعی مردم را به تفکر وا می‌دارد. در این گیرودار در دوران معاصر بر مولفه‌های زیادی چون تولید پیام، مولد، گیرنده پیام، محتوای پیام و... تاکید شده و نظریه‌های مختلفی درباره آن ابداع شده است. رومن یاکوبسن از جمله این شخصیت‌هاست که با خلق نظریه کلامی تلاش می‌کند این فرآیند را با اصول و قاعده خاصی انجام می‌دهد، او با دارنده پیام‌های اجتماعی از دیوان می‌تواند در ارائه مسائل مهم اجتماعی و اخلاقی مفیدوارزنده باشد. در این مقاله الگوی یاکوبسن از شش نقش، سه نقش زبانی در نظر گرفته شده است. که شامل: ارتباط ادبی، عاطفی، ترغیبی استفاده از این نظریه و مبانی آن در دوران معاصر بسیار برجسته بوده است. ظرفیت‌های این رویکرد باعث می‌شود تا محققان در بررسی‌های خود از آن بهره مند شوند. و آثار گوناگون را از ابعاد جدیدی مورد بررسی و تحلیل قرار می‌دهند. با توجه به اینکه نظریه یاکوبسن اولین بار در اشعار تمثیلی پروین بررسی شده است. و باعث عمیق‌تر شدن به موضوعات اخلاقی و تعلیمی فراهم شده، و تحلیل‌های نوینی از ظرفیت‌های ادبی پروین ارائه شده است. و نگاهی ارزشمند، مفید و کاربردی را به واسطه این نظریه دارای چهارچوب مشخص، معین و دقیقی، مانع پراکنده گویی در ارائه تحلیل‌ها می‌شود درحقیقت با این مقاله می‌توان ارائه خوانشی جدید از کیفیت اشعار تمثیلی پروین اعتصامی و همچنین عوامل اثرگذاری در اشعار پروین با توجه به نظریه ارتباط کلامی یاکوبسن مورد بررسی و تحقیق قرار می‌گیرد.

۲- بیان مسأله

بررسی آثار ارزشمند حوزه ادبیات فارسی معاصر توسط دانشمندان علوم مختلف و نگارش آثار مختلفی درباره ارتباط ادبیات با سایر حوزه‌های معرفتی، نشان دهنده این نکته مهم است که ادبیات فقط به حوزه احساس و ذوق تعلق ندارد، بلکه میدانی وسیعی از تجربه‌های حسی مبتنی بر واقعیات عینی است. از سوی دیگر در میان شاعران و سخن پردازان فارسی معاصر به ندرت می‌توان چون

پروین اعتصامی در حوزه مسائل تعلیمی بیانی محکم و پرطنین داشت. و به نقش بی بدیل و تاثیرگذار مناظره در انتقال مفاهیم پی بردن و بتواند از آن با ماهرانه‌ترین شکل بهره جوید. او احساس کار خود را مناظره‌های اجتماعی در حوزه ادبیات تعلیمی گذاشته است، و سعی کرد با مهارتی بی نظیر که در خلق تمثیل داشت پیچیده‌ترین معانی علمی، اخلاقی، اجتماعی را به مخاطبانش عرضه کند. یکی از آموزه‌های قابل تأمل، مهارت برقراری ارتباط کلامی در حوزه علم روانشناسی است.

او شعرهای تمثیلی خود را با ابزاری کارآمد و اثرگذار برای آگاه سازی مردم نسبت به مسائل مختلف می‌دانست و بر این پایه، با دقت و ژرف نگری خاصی به تولید پیام و انتقال آن به مخاطبان می‌پرداخت. شعرهای پروین به صورت هدفمند و حکیمانه برای گروه هدف سرود شده با کار بست تکنیک‌های گوناگون در اختیار مخاطبان قرار گرفته است. یکی از جهت گیری‌های فکری پروین در آیین اشعار، پرداختن به مسائل اخلاقی و تعلیمی است، زیرا، او بسیاری از آسیب‌های فردی و اجتماعی را ناشی از بی توجهی به این مفاهیم کمال آفرین و معرفت افزای دانند. در نتیجه، دیوان او مشحون از پیام‌های اخلاقی و اندرزی است که برای ایجاد تحولات شناختی در مخاطب خلق شده‌اند. او در آیین دیوان، اخلاقیات را با مسائل فرهنگی و اجتماعی در آمیخته و ترکیبی شعور آفرین پدید آورده است. به عبارتی دیگر، پروین با در نظر گرفتن شرایط وقت، این شعر را سروده و در آن به بازنمایی مجموعه‌ای از آموزه‌ها پرداخته است.

هدف و مسئله اصلی در این مقاله، پرداختن به کیفیت پیام‌های تولید شده از جانب پروین اعتصامی در اشعار تمثیلی وی است. بدین منظور، از نظریه ارتباط کلامی یا کوبسن استفاده شده است تا نشان داده شود که شاعر برای بازنمایی آرای اخلاقی خود از چه شگردی‌های زبانی استفاده کرده و به چه ترتیب از ظرفیت‌های ادبی و غیر ادبی سود جست است و در پی یافتن پاسخی بر این سؤال‌ها بهره گیری از مبانی نظریه ارتباط کلامی یا کوبسن، چه تاثیری در واکاوی و تحلیل رویکردهای پروین اعتصامی دارد؟ و همچنین پرتکرارترین نقش‌های زبانی در شعر پروین کدامند و این بسامد به چه معناست؟

۲- مبانی نظری

۲-۱. رومن یا کوبسن

او را باید یکی از برجسته‌ترین نظریه پردازان در حوزه علم زبان شناسی به شمار آورد. دستاوردهای علمی او به قدری مدارای اعتبار هستند که حتی امروزه در زمینه مسائل زبان شناسی به ویژه ارتباط

کلامی به رویکردهای استناد می‌شود. یا کوبسن در سال‌های ابتدایی بلوغ فکری خود در روسیه فعالیت می‌کرد. «پس از انقلاب روسیه به شهر پراگ نقل مکان کرد و در آنجا به مکتب زبان شناسی پراگ علاقمند شد و در آنجا کارهای خود را پی گرفت. پس از آغاز جنگ جهانی دوم، ابتدا به کپنهاگ و سپس به آمریکا رفت و به تدریس در دانشگاه هاروارد موسسه فناوری ماساچوست پرداخت. اودر سال ۱۹۸۲ میلادی در کشور آمریکا درگذشت» (دبیر مقدم، ۱۳۸۸: ۱۸۰).

«یاکوبسن در پژوهش‌های زبان شناختی خود، کاملاً چند بعدی عمل می‌کرد و جنبه‌های مختلف مطالعه زبان را مورد نظر قرار می‌داد.» (سورن، ۱۳۸۸: ۱۳۹) تا بر اساس جامعیت اطلاعاتی خود، رویکرد و نگرشی را در این شاخه از علم توصیه کند.

او با بهره‌گیری از مفهوم نشان داری توانست آن دسته از مقوله‌های زبانی را که کودکان در مرحله‌های آغازین یادگیری فرا می‌گیرند و در صورت روی دادن زبان پریشی، دیرتر از دست می‌روند، تشخیص دهد. او این مقوله‌ها را بی نشان و دیگر مقوله‌های زبانی را که شوند و در زبان پریشی زودتر از دست می‌روند. نشان دار نامید (همان: ۱۴۳-۱۴۱) تلاش‌های یاکوبسن در حوزه زبان شناسی امروز مورد توجه بسیاری از محققان پسایاکوبسنی قرار گرفته و او به عنوان یک الگوی فکری مطرح نموده‌اند.

۲-۲. نظریه‌های ارتباط کلامی

نظریه «ارتباط کلامی» یاکوبسن، یکی از منسجم‌ترین و کامل‌ترین طرح‌ها در تبیین ارتباط کلامی به حساب می‌آید؛ چرا که از اهمیت ویژه در کشف معانی، در فرایند ارتباطات درون متنی و فرامتنی برخوردار است. به اعتقاد او، هرگونه ارتباط کلامی از یک پیام تشکیل شده است که از فرستنده به گیرنده منتقل می‌شود. علاوه بر این، هر ارتباط به سه عنصر دیگر نیاز دارد:

۱- تماس یعنی مخاطب بتواند آن را به روشنی دریافت نماید. ۲- رمز یا مجموعه‌ای از کدها که گوینده و مخاطب آن را بشناسد. ۳- مجرای جسمی و پیوند روانی گوینده و مخاطب که امکان برقراری ارتباط را میسر می‌سازد. سؤال عمده یاکوبسن، جدا از نوع ادبی متون این است که چه عواملی پیام کلامی را به اثری ارزشمند و تاثیرگذار مبدل می‌کند و خوانندگان را مشتاق و همراه می‌سازد؟ نقش‌های زبانی در هر نوع ادبی، هدف خاصی را دنبال می‌کنند. تأویل زبان اسطوره، نکته‌های اخلاقی و فضایل انسانی را به صورت پیام‌های ترغیبی و ارجاعی مطرح می‌سازد و در اختیار مخاطبان قرار می‌دهد. همچنین، در توصیف‌ها از صور خیال بهره می‌جوید و در روابط انسانی به همدلی‌ها می‌پردازد و مناسبات اجتماعی را تشریح می‌کند.

از دیدگاه یاکوبسن در هر کنش ارتباطی، نخست «فرستنده» «پیامی» را برای «گیرنده» می‌فرستد. حال برای آنکه پیام موثرتر واقع شود باید به «موضوعی» اشاره کند که برای گیرنده قابل فهم باشد. در این میان به «رمزی مشترک و نیز «تماس» یا فضای مادی احتیاج است؛ یعنی مجرای فیزیکی و پیوندی روانشناختی میان فرستنده و گیرنده پیام که به هردو امکان می‌دهد ارتباط کلامی برقرار کنند و آن را ادامه دهند (یاکوبسن، ۱۳۸۰: ۱۷۶). هر یک از این اجزا، با توجه به کارکرد خود در جمله می‌توانند در یک عمل یا کنش ارتباطی مشخص، جز غالب و مسلط باشند. در واقع، «زبان» از دیدگاه فرستنده پیام «عاطفی» یا مبین وضعیتی ذهنی، از دیدگاه گیرنده پیام «انگیزشی» یا تلاش برای رسیدن به یک تأثیر خاص است. اگر ارتباط معطوف به بافت باشد. «ارجاعی»، اگر معطوف به خود رمز باشد «فرازبانی» و در صورتی که معروف به خود تماس باشد. «همدلانه» است. نقش شاعران هنگام مسلط می‌شود که ارتباط بر خود پیام تأکید داشته باشد. هنگامی که خود کلمات در کانون توجه ما قرار دارند، نه اینکه چه مطلبی را چه کسی، به چه منظوری و در چه شرایطی بیان می‌کند (ایگلتن، ۱۳۹۵: ۱۳۶).

در نظریه یاکوبسن برای این اصل تأکید می‌شود که اشتراک گذاری پیام با مخاطب نیازمند زمینه‌ای است تا بتوان در چارچوب کلام آن را تبیین کرد تا در نهایت، مخاطب با آن ارتباط برقرار کند. به عبارت دیگر، وجود یک رمز یا نشانه روانی یا فیزیکی تقریباً مشترک میان گوینده و مخاطب در پیام ارسالی، عنصری مهم برای تحقق اهداف اصلی؛ یعنی ارتباط گیری کلامی است.

طبق الگوی یاکوبسن، فرستنده پیامی را برای گیرنده می‌فرستد؛ بنابراین ما با فرآیند دو سویه در امر ارتباط گیری مواجه هستیم؛ یعنی هم فرستنده و گیرنده در رسانایی پیام تولید شده نقشی مهم دارند. یاکوبسن شش عنصر را در شکل گیری کنش ارتباطی مؤثر می‌داند که عبارتند از: فرستنده یا رمزگذار، گیرنده یا رمز گردان، رمز پیام، موضوع و مجرای ارتباطی. بر مبنای این دسته بندی، را می‌توان نقش زبانی (ادبی، عاطفی، ترغیبی، فراز بانی، ارجاعی، همدلی) را متصور بود که در یک متن وجود دارند.

زبان شناسان معتقدند که زبان در مرحله اول، وسیله‌ای برای ایجاد ارتباط است. حال اگر به هر طریق، پیام به شکلی انتقال یابد که ارزشش بیش از بار اطلاعی‌اش باشد، توجه به سمت خود پیام معروف خواهد شد. در این حالت به قلمرو نقش ادبی زبان وارد شده‌ایم و عملکرد شاعرانه در بستر صور خیال، احساس و تخیل جان تازه‌ای به واژه‌ها می‌دهد. «دیدگاه یاکوبسن درباره عملکرد واژه‌ها بر روی محور همنشینی و جانشینی قابل بررسی است. به اعتقاد وی، شیوه انتخاب و کنار هم قرار دادن واژه‌ها، تأثیری در ساختار معنای جمله ندارد، بلکه این تأثیر مستقیم آن در ساختار پیام اعمال می‌شود و جهت گیری را به سوی خود پیام سوق می‌دهد» (صفوی، ۱۳۸۰: ۳۹)

زبان علاوه بر ایجاد ارتباط، وسیله‌ای برای اندیشیدن، تفکر، حدیث نفس، زیبایی و آفرینش به شمار می‌رود. در این راستا، سراینده شعر و سخن را می‌آراید، نه به جهت ارسال پیام، بلکه توجه به خود کلام صورت می‌گیرد. حال، اطلاع رسانی و ترغیب و ارجاع نیز همراه و هم یار خواهند شد؛ اما نقش غالب در آفرینش و خلق زیبایی همان نقش شعری و ادبی است.

۲-۴. اوضاع و احوال اجتماعی روزگار پروین اعتصامی

پروین اعتصامی شاعری برجسته و مردمی است. آنچه به شعر او اعتبار بخشیده، توجه خاص شاعر به مسائل غیر شخصی و گروهی است. در واقع، آواز دغدغه‌های مشترکی سخن می‌گوید که روح جامعه را در لایه‌های گوناگون آزرده است. پروین در این اندیشه است که دغدغه‌های اساسی را در سروده‌های خود بازتاب دهد و این امر، ابعاد مردمی اشعار او را ویژه به تصویر می‌کشد. پروین سعی می‌کند ضمن اشاره به موضوعات عاشقانه از مصداق‌های اجتماعی هم سخن به میان بیاورد و کلام خود را از گرفتار آمدن در عشقی تک سوپه و منفعل مصون بدارد. مهم‌ترین مؤلفه‌های اجتماعی در اشعار پروین اعتصامی عبارتند از: (آزادی، اندرز و جوانان، توجه به حال ایتم، تلاش و کار، حمایت از اقشار زحمتکش و انتقاد از فقر و محرومیت، انتقاد از بی عدالتی و نابرابری اجتماعی و فاصله طبقاتی در جامعه، انتقاد از تجمل و رشوه خواری، تبیین منزلت زن و دفاع از حقوق او، انتقاد از بی مهری مردم نسبت به همدیگر) او با داشتن عواطف زنانه از توجه به مسائل اجتماعی و اخلاقی جامعه خویش غافل نبوده و همچون جامعه شناسی مسائل مهم جامعه را از زوایای مختلف نگریسته و برای رسیدن به جامعه آرمانی قدم برداشته است.

۳. پیشینه پژوهش

در این قسمت سوابق مطالعاتی در دو دسته کلی بازنمایی می‌شود. ابتدا پژوهش‌هایی که مبانی فکری پروین اعتصامی را به ویژه در حوزه تعلیم و تربیت کاویده‌اند، بررسی می‌شود و در گام بعدی، مهم‌ترین یافته‌های تحقیقاتی که در ایران منتشر شده و نویسندگان با استفاده از مبانی نظریه ارتباط کلامی یا کوبسن، آثار ادبی را از ابعاد جدیدی مورد بررسی قرار داده‌اند ذکر می‌گردد.

- پروین اعتصامی در میان شاعران کلاسیک سرای معاصر از جایگاه مهمی برخوردار است، به ویژه آن که در فضای مردانه شعر فارسی زنی چون او به شیوایی شعر سروده و داشته‌های فکری خود را در

خدمت تعالی جامعه به کار گرفته است. در تحقیقات متنوع و متعددی، افکار این بانوی شعر و ادب کاویده شده است که عبارتند از:

- جهاد (۱۳۸۷) در پژوهش خود سعی کرده است به تحلیل نظریه ارتباط کلامی یاکوبسن در علم معانی بپردازد. وی معتقد است در جملات خبری و انشایی، نقش ارجاعی زبان مورد توجه است و در ایجاز و اطناب، نقش ترغیبی آن اهمیت دارد. در بحث احوال مسند الیه، فرستنده، یکی از ارکان اصلی یک جمله خبری را به عمد از محور همنشینی کلام حذف، مؤخر یا نکره می‌کند تا بدین وسیله، ارتباطی تاثیرگذار را با استفاده از نقش ترغیبی و محور همنشینی کلان برقرار سازد، به گونه‌ای که فرستنده از یک سو با در نظر داشتن حال مخاطب، نقش ترغیبی را قوت بخشیده و از طرف دیگر، با جهت گیری به سوی پیام، نقش ارجاعی ارتباط را برجسته کرده است. در مبحث حصر و قصر، فرستنده برای برقراری ارتباط، علاوه بر استفاده از ادات مخصوص حصر و قصر، با جابجایی در نهاد و گزاره یا مسند و مسندالیه، در پی تغییر در پیام خویش است که این امر سبب ایجاد نقش ترغیبی زبان می‌گردد و متن را سرشار از عبارات انگیزشی می‌کند.

- سالاریان (۱۳۸۸) در پایان نامه ایی با عنوان «تحلیل زبان شناسی اشعار پروین» تنها به بررسی ۱۵ شعر از دیوان وی بر مبنای نظریه زبان‌شناسی یاکوبسن پرداخته و شعرهای منتخب را از نظر نحوی و اژگانی و معنایی مورد کاوش و ارزیابی قرار داده است؛ نتیجه آنکه نقش عاطفی و ترغیبی زبان از بسامد و کاربرد بیشتری در این سرودها برخوردار بوده‌اند.

- شریف‌پور و مرجع‌زاده (۱۳۹۳) در مقاله «بررسی بازتاب و روحیات پروین اعتصامی در توصیه‌های اخلاقی وی» به این نتیجه رسیده‌اند که ستم ستیزی، توجه به وضع محرومان و ستم دیده‌ها، توجه به زوال و ناپایداری جهان، توجه به مرگ و کوتاهی عمر و حس عدم امنیت، از جمله مصادیق روحیات پروین بوده است.

- شبستری (۱۳۹۴) از دیدگاه او، پروین در سرودن قصاید خویش شعر ناصر خسرو توجه داشته و اشعار اخلاقی و اجتماعی خود را تحت تأثیر وی سروده است. در واقع، او را در روزگاری که زن به عنوان شخصیت مستقل در نظر گرفته نمی‌شد، همچون منتقدی آگاه به بیان معضلات اجتماع و تاریکی‌های حاصل از آن بپردازد و در این راه، میراث دار شاعری همچون ناصر خسرو بود.

- مدرس‌زاده و ارباب سلیمانی (۱۳۹۵) در مقاله «زنانگی ادب تعلیمی، رهاننده پروین از اضطراب تأثیر» به این نتیجه رسیده‌اند که وی با در نظر داشتن تحولات سیاسی و فکری روزگار خود، همه راه

شاعری را با شاعران متقدم- و البته مرد نیموده است و بر اساس سبک شخصی خود مبتکرانه رفتار کرده و سروده‌های نوین و جدید پدید آورده است.

- نوروبی (۱۳۹۱) در مقاله‌ای به بررسی شعر نظامی بر اساس نظریه ارتباطی یاکوبسن پرداخته و به این نتیجه رسیده است که در خمسه و دیوان شاعر، حضور مخاطب و توجه گوینده به وی مشهود است و بین گوینده و شنونده ارتباطی دو سویه دیده می‌شود؛ یعنی مخاطب نیز بر شاعر اثر می‌گذارد. کارکردهای اصلی عناصر ارتباطی در این آثار، ادبی و هنری می‌باشد.

بحث:

بررسی‌ها نشان می‌دهد که تاکنون در هیچ پژوهشی ظرفیت‌های اخلاقی و تعلیمی اشعار پروین با رویکرد به نظریه ارتباط کلامی یاکوبسن، بررسی نشده است؛ بنابراین، در تحقیق حاضر برای نخستین بار به این خلأ پژوهشی پرداخته می‌شود. عناوینی که در این پژوهش برای بازنمایی آرای تعلیمی پروین به کار گرفته شده، با توجه به اینکه بر آیند دیدگاه‌های ساختارگرای یاکوبسن است، مسبق به سابقه نیست و نوآوری دارد. همچنین، سعی شده است بر پایه مبانی نظریه یاکوبسن ارتباط میان اخلاقیات و مسائل اجتماعی و فرهنگی و کارکرد نقش‌های زبانی در کیفیت تبیین آن بررسی شود. این کار در تحقیقات پیشین مغفول مانده و اشاره‌ای به آن نشده است.

۴. تمثیل ادبی:

پروین اعتصامی در اشعار خود نوعی طرز تفکر را پیگیری می‌کند. و صرفاً برای تفنّن و قدرت نمایی ادبی شعر نمی‌سراید. در سراسر دیوان اشعار او می‌توان لایه‌ها و جهت‌های فکری مشخصی را مشاهده کرد. او پیام‌های متنوعی را می‌آفریند و در اختیار مخاطبان قرار می‌دهد. تا بر شعور و آگاهی آنان در زمینه‌های گوناگون سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اخلاقی و... بیافزاید

کنش‌های ادبی در دیوان پروین اعتصامی با رویکرد یاکوبسن، در نقش ادبی، جهت‌گیری پیام است. این کارکرد زبانی پیوند دهنده زبان و ادبیات است که با بهره‌گیری از آن یعنی کاربرد علوم بلاغی و زیبایی‌شناسی، می‌توان بر تاثیرگذاری سخن افزود، «در کارکرد ادبی زبان، به ساختمان سوری زبان، توجه بیشتری می‌شود» (مکاریک، ۱۳۸۵: ۱۵۸)

تمثیل‌هایی که در دیوان اشعار پروین به کار رفته است، از برجستگی و بسامد بالایی برخوردارند به طوری که بخشی از دیوان را تمثیلات نامیده‌اند این موضوع بیانگر این حقیقت است که پروین برای

انتقال پیام‌های خود به اثرگذاری این آرایه ادبی باور داشته و از ابعاد اثربخشی آن بر مخاطبان به ویژه گروه‌های کم بهره از سواد آگاه بوده است.

۱-۴- تمثیل از نوگلی درشوره زار: درسروده ذیل، صحبت از نوگلی است که درشورستان و نمک زاری روئیده است. خاربا دیدن این گل زیبا ناراحت می‌شود و روی درهم می‌کشد و از گل سؤال می‌کند که به چه دلیل در این مکان روئیده است؟! پروین در این تمثیل، با بیان ادبی کسانی را مورد طعن و نکوهش قرار می‌دهد که در پی همزیستی مسالمت آمیز با اطرافیان خود نیستند و از سویی، به سبب بخل و حسادت خویش، خصلت‌های نیک دیگران را نادیده می‌گیرند که این امر تزلزل شخصیتی آدمی را دنبال خواهد داشت

نوگلی روزی زشورستان دمید	خاران گل دید و روی درهم کشید
کز چه روئیدی به پیش پای ما	تنگ کردی بی ضرورت جای ما
سرخ‌رنگ تو چشمم را خیره کرد	زشتی رویت قضا را تیره کرد

(اعتصامی، ۱۳۸۴: ۲۴۸)

۱-۴-۱ تمثیل ادبی گفتگوی پیربا زغال:

درسروده زیر گفتگوی پیری با زغال هستیم، به طور طبیعی در شرایط عادی و معمول، این کلام وجود ندارد. درحقیقت، پروین با خدمت گرفتن زبان ادبی و عناصر آن، بر آن است که برجذابیت کلام خود بی‌افزاید. پیرمرد به زغال می‌گوید که سروچهره‌اش را سیاه نکند. زغال که متوجه کبر و غرور و برتری بی‌پیرمرد می‌شود به او یاد آور می‌شود که هرگز به خود مغرور مشو. زغال در ادامه بیان می‌دارد تا زمانی که انسان دچار غرور و بزرگی بینی است، نمی‌تواند به ارزش‌های واقعی خود پی ببرد و نگاهی دوستانه و محبت آمیز به دنیای اطرافش داشته باشد. در این جا زغال را می‌توان تمثیلی از پیر خردمند و راه‌نما دانست.

جعل پیرگفت با انگشت	که سروروی ما سیاه مکن
گفت درخویش هم دمی بنگر	همه را سوی ما نگاه مکن
این سیاهی، سیاهی تن توست	جاه مفروش و اشتباه مکن
باتو، رنگ تو هست تا- هستی	زین مکان خیره عزم راه مکن
سیه ای بی خبر سپید نشد	وقت شیرین خود تباه مکن

(اعتصامی، ۲۵۹:۱۳۸۴)

۱-۴-۲ تمثیل از مور و پیل: پروین به عنوان شاعری مسئولیت پذیر، از هرفرصتی بهره می‌جوید تا به بیان از نیازهای خُرد و کلان عصر خویش بپردازد. وبه بهبودی شرایط، تا حد ممکن، کمک کند. در مجموع پروین این امر مهم را در تمثیل ذیل چنین شرح می‌دهد. که هرفرد باید به اندازه ظرفیت خود باید عمل کند و از آنچه که هست فراتر نرود؛ زیرا با شکست مواجه خواهد شد و اعتبار و آبروی خود را نزد دوستان و آشنایان از دست خواهد داد و به فرد منزوی و شکست خورده بدل خواهد شد.

من چنین خُرد و نزارم زان سبب که	نه روز آسایشی دارم نه شب
باربُردم کار کردم هرنفَس	نه گرفتند مزد نه گفتند بس
نان فیل آماده هرشام و سحر	آب ودان مور اندر جوی و جر...
فیل گفت این راه مشکل واگذار	کار خود می‌کن، تورا باما چکار؟!
گرشوی یک لحظه بامن هم سفر	هم در آن یک لحظه پیش آید خطر
گریبایی یک سفر ما را زپی	درسرو ساقَت نه رگ ماند نه پی
من به هرگامی به بنهادم به خاک	صد هزاران چون او را کردم هلاک

(اعتصامی، ۳۰۷:۱۳۸۴)

۱-۴-۳ تمثیل حرص و آز به دانه: پروین در این بیت آز و حرص و طمع را به دانه‌ای مانند کرده است که انسان در جان خود افکنده است. در باغ وجود انسان خار و چیزهای بد و منفی به وجود می‌آید و حرص و طمع را نکوهش می‌کند. پروین در شعر نکوهش بیجا در این تمثیل با بیانی ادبی کسانی را مورد طعنه و نکوهش قرار می‌دهد که عیب خود را نادیده می‌گیرند و به دنبال عیب جویی از دیگران هستند و در این بیت سخن انسان‌ها را به سیر و پیاز تعبیر کرده که خود را بزرگ می‌بینند و عیب خود را نادیده گرفته و در پی عیب و ایراد دیگران هستند و زبان به طعنه و شکایت باز می‌کنند.

بسکه در مزرع جان دانه ازا فکندیم
عاقبت رست به باغ دل ما خاری چند
شوره زار تن خاکی گل تحقیق نداشت
خرداین تخم پراکنده به گلزاری چند
تو بدین کارگه اندر چو یکی کارگری
هنر و علم بدست تو چه افزاری چند
تو توانا شدی ای دوست که بار بکشی
نه که بردوش گرانبار نهی باری چند
(اعتصامی، ۱۰۸: ۱۳۸۴)

۵-تمثیل ترغیبی: در شعر تمثیلی پروین نقش ترغیبی کارکرد ویژه‌ای دارد؛ «چرا که شعرا، و مجموع ای است از توصیف‌ها، تشویق‌ها، اندرزها و نشان دادن سمت و سوی ذهنی خود به نفع مردم محروم» (بابایی، ۱۳۸۴: مقدمه ۱۱).
اوسعی می‌کند مخاطبان خود را به کاروتلاش دعوت کند. و با کاربرد فعل‌های امری مانند: کشت کن، دور کن، آموز و مخواه، مقصود خویش را بیان می‌دارد.

۵-۱ نقش ترغیبی به ارزش‌های اخلاقی: هدف از نقش ترغیبی کلام، در شعر پروین فراخوانی مخاطب به ارزش‌های اخلاقی و پرهیز از رذیلت‌هاست. شاعر در خلال ابیات خود، سفارش‌ها و توصیه‌های اخلاقی، به مخاطب خویش دارد. گاه این اندرزها را از زبان برزگری سالخورده، در حق فرزندش بیان می‌کند. و به این واسطه واقعیت‌های اخلاقی، سیاسی و اجتماعی عصر خویش را به تصویر می‌کشد. او با کاربرد جملات امری و پندگونه، از نقش ترغیبی و انگیزشی زبان، بهره جسته است؛ چراکه در پی ارتباط با مخاطب خود و القای هرچه بهتر تعالیم و مفاهیم اخلاقی-اجتماعی است. بنابراین، دهقان (پروین)، فرزند خویش را (گروه هدف) که هنوز در نبرد زندگی، کارآزموده نشده است، از تن آسانی و فکروخیال واهی بر حذر می‌دارد. و به کاروتلاش و بهره جستن از بازو توان خود فرا می‌خواند. زیرا با برخورداری از عزم و همتی والا بهره و عمل خویش را خواهد دید.

کشت کن آنجا که نسیم ونمی ست
خرمی مزرعه ز آب وهواست ...
دورکن از دامن اندیشه دست
ازپی مقصود برو تات پاسست
راستی آموز بسی جوفروش
هست دراین کوی که گندم نماست
نان خود از بازوی مردم مخواه
گرکه تورا بازوی زورآزماست
(اعتصامی، ۱۷۲: ۱۳۳۳)

۲-۵ نقش ترغیبی به مردم دردمند ودوری از طبقه حاکم: پروین با اهمیّت ویژه‌ای که برای مخاطب قائل است سبب برتری نقش ترغیبی کلام گشته است. آنچه قابل توجّه است، پرداختن او به بایسته‌های اخلاقی و ترغیب نمودن مخاطب برانجام آن‌هاست. درایات زیر شاعر با توصیف طبقه حاکم و مردم دردمند می‌پردازد و کُنش‌های ضد اخلاقی آن‌ها را اظهار می‌دارد. او معتقد است که شاهزادگان، زندگی توام با آسایش و رفاه دارند؛ حال آنکه رعیت از تأمین نیازهای اولیه خود عاجز و ناتوان هستند.

پیشه آنان همه آرام و خواب	قسمت ما درد و غم و ابتلاست
از چه شهان مُلک ستانی کنند	از چه به یک کلیه به تو اکتفاست
پای من از چیست که بی موزه است	در تن تو جامه خُلقان چراست؟

(اعتصامی، ۱۳۳۳: ۱۷۳)

۳-۵ - نقش ترغیبی تفکر و خوردورزی: پروین با برتری دادن مخاطب بر دیگر عوامل ارتباطی، نقش ترغیبی را به عنوان نقش برتر مطرح می‌کند. آنچه اهمیّت دارد، توجّه فراوان او به آموزهای تعلیمی و حکمی ترغیب و تشویق مخاطب برانجام آن است. شاعر با تأکید بر مقوله نفس ستیزی، به این امر مهم اشاره دارد. همچنین پروین به مولفه‌های ثروت و نسب اشاره می‌کند. و آن‌ها را از مظاهر و بی اعتباری دنیا می‌شمارد. او نخست در پی آن است که ضدارزش‌ها را بیان کند. و مخاطب بردوری گزیدن از آن‌ها فراخواند. و سپس، بایسته‌های اخلاقی را بیان می‌کند. در حقیقت پروین سنجش‌های جدیدی را برای ارزش گذاری در جامعه مطرح می‌کند. و مخاطب را برانجام آن ترغیب می‌سازد. در واقع این تقابل‌ها برگستره درک مخاطب از مفاهیم اخلاقی و بایدها و نبایدهای حکمی می‌افزاید. پروین با بایسته‌های اخلاقی، سعی بر آن دارد که به مخاطب خود، درس معرفت و انسانیت بیاموزد.

جهدکن تاخرد و فکرت ورآیی هست	آنچه دادند بگیرند به ما یکسر
نفس بدخواه ز کس روی نمی‌تابد	گرتو زان روی بتابی چه از این بهتر
ز ادب مپُرس، مپُرس از ادب و وروت	ز هنر گوی مگسوی از پدر و مادر
مکن این گونه تبه جان گرامی را	که به تن هیچ نداری توز جان خوش‌تر

(اعتصامی، ۱۳۳۳: ۵۷-۵۸)

۴-۵- نقش ترغیبی در همنشینی بانیکان: پروین به همنشینی با نیکان اشاره می‌کند و تاکید دارد. که هرگز انسان‌های ناشایست را به عنوان دوست و مصاحب خویش نباید برگزید؛ زیرا آدمی همچون دیبایی فاخر و ارزشمند است، که وصله‌ای بد شایستگی آن را ندارد و از زیبایی آن می‌کاهد. وظاهری بدمنظر به آن می‌بخشد. شاعربه بیانی انتقادی به افرادی که گفتار و عملشان ناهمسازی و تفاوت دارد، یادآوری می‌کند برآنچه که خود عمل نمی‌کنند به دیگران توصیه نکنند.

ای نیک با بدان منشین هرگز	خوش نیست وصله جامه دیبا را
گردی چو پاکباز، فلک بندد	برگردن تو عقد ثریا را
صیاد را بگوی که پر مشکن	این صید تیره روز بی آوا را
ای آنکه راستی به من آموزی	خود در ره کنج از ازچه نهی پا را
خون یتیم در کشی و خواهی	باغ بهشت و سایه طوبی را

(اعتصامی، ۶: ۱۳۳۳)

۵-۵- نقش ترغیبی در پرهیز از هوی و هوس: پروین از مخاطبان خود می‌خواهد که آینه وجودشان را از زنگارهوی و هوس بزدایند؛ چراکه آسیب‌ها و زیان‌های بسیاری برجای خواهد گذاشت. شاعر نفس راهمچون موشی می‌داند که وارد سیلوی گندم شده سعی بر نابودی محصولات آن دارد. پس باید سیلو (وجود آدمی) را از گزند و آسیب موش نفس، در امان داشت. در جهان بینی پروین این امر جایگاه والایی برخوردار است؛ به همین سبب، به انسان یادآور می‌شود که هرگز دربند هوس‌های نفسانی و روزگار غدار نباشد زیرا این امر، از منزلت والای او خواهد کاست.

کارمده نفس تبه کار را	در صف گل جا مده این خار را
گشته نکو دار که موش هوی	خورده بسی خوشه و خروار را
چرخ وزمین بنده تدبیرتوست	بنده مشو درهم و دینار را
همسر پرهیز نگرده طمع	با هنر انباز مکن عار را
هیچ خردمند نپرسند زمست	مصلحت مردم هوشیار را
روح گرفتاروبه فکرفرار	فکرهمین است گرفتار را
آینه توست دل تابناک	بستر از این آینه زنگار را

(اعتصامی، ۷: ۱۳۳۳)

۶- نقش تمثیل عاطفی: پروین اعتصامی را باید شاعری احساس گرا دانست. او گزینه عاطفی را به معنای واقعی در اشعار خود به کار گرفته است تا باهمدلی بامردم، ازدردی مشترک فریاد برآورد. واز کاستی‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی،... سخن بگوید. برای شاعری متعهد و ظلم ستیز چون پروین، سکوت در برابر ظلم و محرومیت‌ها پذیرفتنی نیست؛ چراکه باید لب به سخن و اعتراض گشود.

۶-۱- نقش تمثیل عاطفی در نهال آرزو و رشد علمی زنان: در شعر ذیل پروین فضایی را ترسیم می‌کند که مملو از سرور و شادی است؛ چرا که نهال آرزوی او رشد کرده و به ثمر رسیده است، نهال آرزویی که حاصل آن بهره مندی زنان از علم و دانش و ارتقاء و جایگاه آنان در اجتماع است. شاعر در ادامه از فضای حاکم بر جامعه ایران انتقاد می‌کند. و از اینکه زنان در شرایط مطلوبی قرار ندارند. و روزگاری تاریک و اندوهناک گریبان گیر آنان گشته است، نالان است. پروین، بیانی اعتراض آمیز نسبت به جامعه مرد سالار و یکسونگر خویش دارد. و عدم آزادی و نابرابری‌های اجتماعی را حاصل مهجور ماندن زنان در جامعه می‌داند. از دیدگاه او، مادر کانون و مرکز افق‌های روشن خانواده است و اگر به گوهر علم و دانش آراسته گردد، قطعاً فرزندان شایسته تربیت خواهند کرد. که این امر در پیشرفت روزافزون جامعه، نقشی بسزا خواهند داشت. در نهایت پروین معتقد است که زنان زمانی می‌توانند در جامعه به جایگاه ارزش حقیقی خود دست یابند. که به گوهر نفیس علم و معرفت آراسته گردند.

ای نهال آرزو، خوش زی که بار آورده ای	غنچه بی باد صبا، گل بی بهار آورده ای
باغبانان تو را، امسال سال خرمی است	زین همایون میوه، کز هر شاخسار آورده ای
شاخ و برگت نیک نامی، بیخ و بارت سعی و علم	این هنرها جمله از آموزگار آورده ای
خرم آن کو وقت حاصل ارمغانی از تو برد	برگ دولت، زادهستی، توش کار آورده ای
غنچه‌ای زین شاخه، مارا زیب و دست دامن است	همتی، ای خواهران تا فرصت کوشیدن است
پستی نسوان ایران، جمله از بی دانشی است	مردیا زن، برتری رتبت از دانستن است

(اعتصامی، ۲۳۴)

۲-۶ نقش تمثیل عاطفی در کوتاهی عمر و اغتنام فرصت: پروین در ابیات ذیل به کوتاهی عمر و اغتنام فرصت اشاره دارد. در واقع هدف او از بیان این حقیقت، یادآوری دم غنیمت شماری است. در سروده زیر گل افزون بر اینکه از کوتاهی عمر شکوه و گلایه دارد و از شرایط زندگی خود ناراضی است. در حقیقت پروین با بیان شعر در پی آن است که مخاطب خویش را از این موضوع متنبه سازد. که اگر آدمی وابسته به دنیا و خواسته های نفسانی باشد، هرگز به رهایی و آرامش دست نخواهد یافت. و خاطرش پیوسته آشفته و بی قرار خواهد بود.

گلی خندید در باغی سحرگاه	که کس را نیست چون من عمری کوتاه
ندادند ایمنی از دست بردم	شگفتم روز و وقت شب فسر دم
ندیدم به جز برگ و گیا، روی	نکردندم به جز صبح و صبا بوی
در آغوش چمن، یکدم نشستم	زمان دلربایی، دیده بستم
ز چهارم بُرد گرما، رونق و تاب	نکرده جلوه، رنگم شد چو مهتاب
نه صحبت داشتم با آشنایی	نه بلبل زد در وثاقم زد صلائی
اگر دارای سود و مای بودم	عروس عشق را پیرایه بودم
اگر بر چهره ام تابی فرودند	بدین تردستی از دستم ربودند
زمن فردا دگر نام و نشان نیست	حساب و رنگ و بویی در میان نیست

(اعتصامی، ۲۳۴)

۳-۶ نقش تمثیل عاطفی از زبان شخصیت های غیر انسانی: پروین انتقادهای خود را از زبان شخصیت های غیر انسانی و بی جان بازنمایی کند. تا برجذابیت کلامش بیفزاید. و با بیانی اعتراض آمیز به رنج های فراوانی که زمانه براو تحمیل کرده و سبب تیره روزی او گشته است اشاره کرده است. شانه های از کج رفتاری های آینه گلایه می کند و او را مورد نکوهش قرار می دهد. او کار خود را مبتنی بر رنج می داند؛ چرا که باید برموهای دیگران شانه کشد.

وقت سحر، به آینه ای گفت شانه ای	کاوخ فلک چه کج رو و گیتی چه تندخوست
مارا زمانه رنج کش و تیره روز کرد	خرم کسی که همچو تو اش طالعی نکوست
هرگز تو بار زحمت مردم نمی کشی	ما شانه می کشیم به هر جا که تارموست
از تیرگی و پیچ و خم راه های ما	در تاب و حلقه و سر هر زلف گفتگوست
با آنکه ما جفای بتان بیشتر بریم	مشتاق روی توست هر آن کسی که خو بوست

گفتا هرآن عیب کسی در قفا شُمرد هر چند دل فرید و رو خوش کند عدوست
 در پیش روی خلق به ما جاده‌اند از آنک مارا از هر چه آنچه از بدونیک است روبروست
 (اعتصامی، ۷۷-۷۸)

نتیجه‌گیری

در این پژوهش نقش‌های ترغیبی، عاطفی و ادبی را در قالب تمثیل مورد بررسی قرار داده‌ایم، نتایج نشان می‌دهد که مسائل اخلاقی در شعرهای او با عنایت به مسائل سیاسی و اجتماعی تبیین شده است. و بر اساس رخدادهای جامعه شکل گرفته‌اند. در واقع مدخل‌های بیرونی اثری ملموس بر قریحه شعرسرایی، پروین و جهت‌گیری‌های اندیشه‌ای او داشته‌اند.

پروین از نقش ترغیبی، برای فراخوانی مردم، به اصلاح کنش‌ها و رفتارهای آن‌ها بهره جسته است. مخاطب خویش را بر خیزش و قیام علیه جور و ستم زمانه دعوت می‌کند. و برای رسیدن به نیک انجامی، خود را به سلاح اخلاق و خودباوری مجهز کند. تا بتواند حق خود را از جباران زمانه بستاند. و اکاوی این نقش نشان می‌دهد که سامان دهی باید‌ها و نبایدهای اخلاقی در ذهن شاعر از قبل شکل گرفته و او به خوبی می‌داند که مخاطبانش در تقابل در دنیا و مظاهر آن باید چه واکنش‌هایی را انجام دهند و از چه کارهایی دوری جویند.

در نقش عاطفی که در قالب تمثیل است، بیانگر احساسات و عواطف پروین و دنیای درونی پروین که متعلق به مردم است، بازنمایی می‌کند. او بر کیفیت زندگی اطرافیان خود دریغ و حسرت می‌خورد و بر پیر بی جان و کم رمق انسانیت، در جامعه به سوگ می‌نشیند. برتری قوه عاطفه و احساس در شعرا، نشان از چیرگی من اجتماعی بر من فردی دارد. مهم‌ترین نقش عاطفی که به عنوان جریان سیال (که پیدا و پنهان) در کلیت دیوان دیده می‌شود، بیان نگرشی منفی نسبت به دنیا و تعلقات آن است و نیز، بازنمایی عواطف پرتنش و منفی شخصیت‌های داستان نسبت به آشوب‌های بیرونی است. شاعر همواره در پی نكوهش دنیا بوده و عواطف منفی خود را به این موضوع ابراز داشته است. نقش عاطفی به مثابه جریان سیال در سراسر شعر پروین دیده می‌شود. او در غالب بیت‌ها احساسات خود را که عمدتاً مبتنی بر حسرت و دریغ است. بازگو می‌کند. می‌توان گفت بسیاری از اشعار پروین دارای بار اخلاقی، اجتماعی و سیاسی مبتنی بر عنصر عاطفه هستند. پروین رفتارها و کنش‌های شخصیت‌ها را بازنمایی کرده و دنیای درونی آن‌ها را برای مخاطبان خود شرح داده است.

نقشه ادبی، مفاهیم مورد نظر شاعر را برجسته کرده و سبب زیبایی و آرایش کلام شده است. تمثیل‌هایی که در دیوان اشعار پروین به کار گرفته شده‌اند، از برجستگی و بسامد بالایی برخوردارند،

به طوری که بخشی از دیوان را تمثیلات نامیده‌اند. این موضوع نشانگر این حقیقت است که برای این برای انتقال پیام‌های خود به تأثیر آرایه ادبی را از ابعاد اثربخشی آن بر مخاطب به ویژه گروه‌های کم بهره از سواد آگاه بوده است.

دیوان اشعار او سرشار از تمثیل‌هایی است که کلامش را به سوی تخیل می‌دهد. در زبان شعری پروین، عناصر متنوعی چون: اشیا و عناصر پیرامون و محسوسات روزمره، عناصر طبیعت، انسان، حیوانات، مؤلفه‌های دینی، مفاهیم انتزاعی و... دست مایه قرار می‌گیرند تا او تمثیل‌های زیبایی را خلق کند. و این با ارائه مجموعه‌های جدید و نوآورانه ابعاد جدیدی از ویژگی‌های جالب مورد نظر را برای مخاطب بازنمایی کرده که در دایره گفتمان روزمره و سامانه کمتری داشته است پروین در تمثیل‌های خود، در بسیاری از موارد از طرفین محسوس استفاده می‌کند تا قدرت تصویر آفرینی شعرهای او بیشتر گردد. دیگر آنکه، در صورت داستانی بودن پیوندهای موجود در شعر به سادگی قابل درک و دریافت است و مخاطب با مشکل چندانی در این زمینه مواجه نمی‌شود.

پروین از تمثیل، برای بازنمایی موقعیت‌های روحی شخصیت شعری مورد نظر خود بهره می‌جوید تا درک ژرفی در مخاطب پدید آورد و طبیعتاً برای تحقق این هدف، زبان عادی و روزمره را کافی نمی‌داند؛ در نتیجه، با ذکر تمثیل‌هایی، ویژگی‌های درونی این شخصیت را عینی سازی می‌سازد.

منابع و مآخذ

الف) کتاب‌ها

- آلستون، ویلیام پی (۱۳۸۶)، فلسفه زبان، ترجمه احمد ایران منش و احمد رضا جلیلی، تهران: سهروردی.
- اعتصامی، پروین (۱۳۳۳) دیوان، به کوشش ابوالفتح اعتصامی، تهران: مطعبه مجلس. چ چهارم.
- بابایی، محمدتقی (۱۳۸۴) دیوان پروین اعتصامی دوم تهران: نگاه.
- بی‌مهری، باقری (۱۳۷۳) مقالات زبان شناسی، تهران: دانشگاه پیام نور.
- توسلی، غلام عباس (۱۳۸۸) نظریه‌های جامعه شناسی، تهران: سمت. چ پانزدهم.
- چاوش اکبری تبریزی، رحیم (۱۳۸۰) حکیم بانوی شعر فارسی، زندگی و شعر پروین اعتصامی، تهران: ثالث. چ دوم.
- زرقانی، مهدی (۱۳۸۸) چشم انداز شعر معاصر ایران، تهران: ثالث.
- زرین کوب، عبدالحسین (۱۳۷۳) با کاروان حله تهران: علمی. چ هشتم.

-سورن، پیتر (۱۳۸۸)، مکاتب زبان شناسی نوین در غرب، ترجمه علی محمد حق شناس، تهران: سمت.

-سورین، ورنر (۱۳۸۶) نظریه‌های ارتباطات، ترجمه دکتر علیرضا دهقان، تهران: دانشگاه تهران. چ سوم.

-شفیعی کدکنی، محمدرضا، (۱۳۷۶) رستاخیز کلمات، تهران: سخن.

-شفیعی کدکنی (۱۳۸۸)، صورخیال در شعر فارسی، تهران: آگاه.

-علوی مقدم، مهیار (۱۳۷۷)، نظریه‌های نقد ادبی معاصر، تهران: سمت.

-فضیلت، محمود (۱۳۸۵)، زبان تصویر، تهران: زوار.

-مقدادی، بهرام (۱۳۷۸) دانش نامه نقد ادبی از افلاطون تا امروز، تهران: چشمه.

-مکاریک، ایر نما (۱۳۸۵) دانش نامه نظریه‌های ادبی معاصر، ترجمه مهراں مهاجر و محمد نبوی، تهران: آگه.

-یاحقی، محمد جعفر (۱۳۸۵) جویبار لحظه‌ها، چاپ هشتم، تهران: جامی.

-یاکوبسن، رومن (۱۳۷۶) اروندهای بنیادین در دانش زبان، ترجمه کوروش صفوی، تهران: هرمس.

-صفوی، کورش (۱۳۸۰) از زبان شناسی به ادبیات، تهران: سوره مهر.

ب) مقالات

۲۰- آقا حسینی، حسین و حریر ساز، الهه (۱۳۸۶) «صور خیال در خدمت اندیشه‌های پروین اعتصامی» مجموعه مقالات کنگره بزرگداشت پروین اعتصامی، به کوشش محسن ذوالفقاری، اراک: دانشگاه اراک، صص ۳۸۱۵-

۲۱- احمدی، حمید، (۱۳۸۸)، «سیاست، حکومت و عدالت در پی شعر پروین اعتصامی» مجله پژوهشنامه علوم سیاسی، دوره، ۴ شماره، ۱۵ صص ۵۴۳۷-

۲۲- اخوان ثالث، مهدی، (۱۳۸۸) «شعر غیر شخصی»، معجزه پروین؛ زندگی نقد و تحلیل و گزیده اشعار پروین اعتصامی، به کوشش مجید قدمیاری، تهران: سخن، صص ۱۷۱۱۷۰-

۲۳- حاجی رجبی، نفیسه و عرب، عباس، (۱۳۹۸)، «تمثیل کرده در اشعار پروین اعتصامی و ایلیا ابوماضی» مجله تحقیقات تمثیلی در زبان و ادب فارسی، شماره، ۴۲ صص ۱۱۲۹۳-

دبیر مقدم، محمد، (۱۳۸۸) معرفی و نقد کتاب مکاتب زبان‌شناسی نوین در غرب، مجله دستور، شماره ۵-۲۴

- ۲۵- شریف پور، عنایت الله مرجع زاده، سعیده، (۱۳۹۳) «بررسی بازتاب روحیات پروین اعتصامی در توصیه‌های اخلاقی وی» پژوهشنامه ادبیات تعلیمی، سال، ۶۶ شماره، ۲۲ صص ۹۶۶۵-
 ۲۶- صدرایی، رقیه، (۱۳۹۵)، «تحلیل آموزه‌های تعلیمی در بررسی بینامتنی دو اثر (پروین اعتصامی و انوری)»، پژوهشنامه ادبیات تعلیمی، سال ۸، شماره، ۲۹ صص ۱۷۰-۱۵۳

References

A) Books

- 1- Elston, William P. (2006), *Philosophy of Language*, translated by Ahmad Iran Manesh And Ahmad Reza Jalili
- 2- Etsami, Parvin (1333) *Divan*, by the effort of Abolfath Etsami, 4th edition, Tehran: Mataaba Majlis.
- 3- Babaeci, Mohammad Taqi (2004), *Diwan Parvin Etisami II*, Tehran, Negah
- 4- Bimehri, Bagheri (1994) *Linguistics Papers*, Tehran: Payam Noor University
- 5- Tavasli, Gholam Abbas (1388) *Sociological Theories*, 15th edition, Tehran: Smit
- 6- Chavosh Akbari tabrizi, Rahim (2001), *Hakim Banui Persian Poetry, Life and Poetry of Parvin Etesami*, second edition, Tehran: III
- 7- Zarkani, Mehdi (2008) *Perspectives of contemporary Iranian poetry*, Tehran: III.
- 8- Zarin Koob, Abdul Hossein (1994) *with the caravan of Hella*, ۱th edition, Tehran: Ilmi
- 9- Soren, Peter (2008), *Modern Linguistic Schools in the West*, translated by Ali Mohammad Haqshanas, Tehran: Semat
- 10- Sorin, Werner (2007) *Theories of Communication*, translated by Dr. Alireza Dehghan, third edition, Tehran: Tehran University
- 11- Shafi'i Kodkani, Mohammad Reza, (1997) *Resurrection of words*, Tehran: Sokhn.
- 12- Shafi'i Kodkani, Mohammad Reza, (2008) *Sorkhayal in Persian poetry*, Tehran: Agah
- 13- Alavi Moghadam, Mahyar (1998), *Theories of Contemporary Literary Criticism*, Tehran: Semit
- 14- Fazhet, Mahmoud (2015), *The Language of Image*, Tehran: Zoar
- 15- Moqdadi, Bahram (1999) *Encyclopedia of Literary Criticism from Plato to Today*, Tehran: Cheshme
- 16- Makarik, Air Nama (2005) *Encyclopaedia of Contemporary Literary Theories*, translated by Mehran Mohajer and Mohammad Naboi, Tehran: Agh
- 17- Yahaghi, Mohammad Jafar (2015), *Joybar Moments*, ۱th edition, Tehran: Jami
- 18- Jacobsen, Roman (1997) *Fundamental trends in language knowledge*, translated by Korosh Safavi, Tehran: Hermes
- 19- Safavi, Koresh (2001) *from linguistics to literature*, Tehran: Surah Mehr

b) Articles

- 20- Agha Hosseini, Hossein and Harir Saz, Elahe (2006) "Pictures of imagination in the service of Parvin Etisami's thoughts" collection of papers of Parvin Etisami Commemoration Congress, edited by Mohsen Zulfiqari, Arak: Arak University, pp. 38-15
- 21- Ahmadi, Hamid, (2008), "Politics, government and justice in the wake of Parvin Etisami's poetry", Journal of Political Science Research, Volume 4, No. 15, pp. 37-54
- 22- The Third Brotherhood, Mehdi, (2008) "Impersonal Poetry", Mujaza Parvin; The life of criticism and analysis and a selection of Parvin Etisami's poems, with the efforts of Majid Kadamyari, Tehran: Sokhon, pp. 171-170
- 23- Haji Rajabi, Nafisa and Arab, Abbas, (2018), "Allegories in the poems of Parvin Etisami and Ilya Abumadhi", Journal of Allegorical Research in Persian Language and Literature, No. 42, pp. 112-93
- 24- Debir Moghadam, Mohammad, (2008) Introduction and review of the book Modern Linguistic Schools in the West, Dastur Magazine, No. 24-5
- 25- Sharifpour, Inayatullah Marjazadeh, Saeedeh, (2013) "Investigating the reflection of Parvin Etsami's morals in his moral advices", Journal of Educational Literature, year 66, number 22, pp. 65-96
- 26- Sadraei, Ruqiyeh, (2015), "Analysis of educational teachings in the intertextual analysis of two works (Parvin Etisami and Anuri)", Research Journal of Educational Literature, Year 8, Number 29, pp. 170-153